

УДК 378.147+373.3

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-4.22>

К. І. Степанюк

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Бердянського державного педагогічного університету

АВТОРСЬКИЙ КУРС «ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЄКТУВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито зміст авторського курсу «Технологія проєктування в початковій школі». Доведено, що його впровадження в освітньо-професійну програму підготовки здобувачів вищої освіти першого рівня (бакалавр) сприятиме розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Подано власне визначення поняття «дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи», яке розглядається авторкою як інтегроване утворення розумових і практичних дій, що забезпечують здійснення студентами пошукової діяльності, наявність та сформованість засвоєних способів проведення різноманітних досліджень, ефективно розв'язання нестандартних професійних завдань в умовах модернізації системи загальної початкової освіти, ґрунтуються на знаннях основ дослідницької діяльності, досвіду її організації.

На основі існуючих класифікацій визначено структуру дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи, які доцільно формувати у здобувачів вищої освіти першого рівня у процесі професійної підготовки. Авторську класифікацію становлять такі групи дослідницьких умінь: організаційно-пошукові, когнітивно-операційні, технологічно-проєктувальні, комунікативно-рефлексивні.

Наголошується, що кожен із визначених у власній класифікації видів дослідницьких умінь є складним інтегрованим утворенням, невід'ємними елементами якого вважаються інтелектуальна діяльність та знання.

Авторкою обґрунтовано доцільність впровадження авторського курсу «Технологія проєктування в початковій школі», визначено його зміст, структуру, методологічні засади, охарактеризовано методи, форми і зміст навчально-професійних проєктних завдань.

Розкрито зміст індивідуальної роботи майбутніх учителів початкової школи в межах вивчення авторського курсу, яка передбачає створення творчого проєкту кожним здобувачем вищої освіти та спрямовується на розвиток усіх груп умінь, визначених у дослідженні.

Ключові слова: авторський курс, дослідницькі вміння, проєктування, професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи.

Постановка проблеми. У сучасних умовах запровадження нового змісту освіти, концепції Нової української школи (далі – НУШ) [5] якість теоретичної та практичної підготовки педагогів розглядається як найважливіший чинник сталого розвитку країни. Це зумовлює підвищення вимог до майбутнього вчителя початкової школи й об'єктивну необхідність удосконалення його професійної підготовки. У зв'язку із цим важливим завданням є врахування сучасних методів та технологій, спрямованих на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, надбань науки, культури і практики.

Як зазначає В. Андрущенко, за допомогою практики освітній процес набуває певних орієнтирів, оскільки саме практична спрямованість здобутих знань значно підвищує їх соціальну цінність та значущість [1, с. 6].

Так, відповідно до освітньо-професійної програми 013 «Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти», майбутні вчителі почат-

кової школи мають володіти знаннями, практичними навичками, прийомами навчання всіх освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти [2], уміло використовувати їх під час вирішення педагогічних, освітніх і науково-методичних завдань у початковій школі. Програми початкової школи ставлять перед учителями завдання: формування «дослідницьких умінь і здатності учнів спостерігати за об'єктами і явищами живої і неживої природи»; «способів навчально-пізнавальної діяльності учнів, мисленнєвих дій та операцій шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації природних об'єктів» («Я досліджую світ», «Природознавство»); «оволодіння узагальненими способами дій; моделювання культурних і життєвих рольових стандартів поведінки» («Я у світі», 3-4 класи); «формування в молодших школярів прийомів самостійної роботи з дитячими книжками, уміння здійснювати пошук, добір інформації для вирішення освітніх завдань» («Літературне читання», 3-4 класи);

«формування початкових навичок знаходити, використовувати, створювати і поширювати повідомлення та дані, застосовуючи для цього інформаційно-комунікаційні технології» («Сходінки до інформатики», 3-4 класи) [9; 15]. Майбутній учитель початкової школи має не тільки сам володіти всім комплексом дослідницьких умінь, а й сформувати такі вміння у здобувачів освіти. Отже, об'єктивною є необхідність підвищення вимог до професійної компетентності фахівців, зокрема щодо формування в майбутніх учителів дослідницьких умінь та готовності до їх розвитку в учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У Концепції розвитку педагогічної освіти [6] схарактеризовано стан сучасної педагогічної освіти й окреслено перспективи її розвитку на майбутнє. Крім того, зазначається проблема дисбалансу між суспільним запитом на висококваліфікованих фахівців, глобальними суспільними та технологічними змінами й реальністю системи педагогічної освіти, рівнем готовності/спроможності сучасних учителів до сприйняття й реалізації освітніх реформ в Україні. У контексті нашого дослідження визначальною є теза Концепції про те, що педагоги мають бути готовими розробляти й упроваджувати новий зміст, методики (технології) навчання, вивчати кращий досвід освітянської спільноти та творчо його використовувати у власній діяльності. Це підтверджує необхідність формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів початкової школи.

У Проєкті стандарту вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» [13] окреслено зміст професійної підготовки майбутніх педагогів та його результативна складова частина у вигляді сукупності предметних та спеціальних (фахових) компетентностей, які виявляються в умінні здобувачів вищої освіти розв'язувати як традиційні, так і складні педагогічні завдання, що є основною характеристикою дослідницьких умінь.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що у вітчизняній педагогічній науці здійснені спеціальні дослідження змісту професійно-педагогічних умінь (О. Остряньська та ін.) і особливостей формування дослідницьких умінь окремих категорій фахівців, а саме: майбутніх учителів іноземної мови (М. Князян), трудового навчання (Є. Кулик, О. Рогозіна), географії (О. Миргородська), музики (М. Фалько), суспільствознавчих дисциплін (І. Єрмакова), майбутніх учителів в університетах Великої Британії (І. Попович) та ін. Проте натепер недостатньо розроблено залишається проблема формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи загалом і засобами організації різних видів діяльності, зокрема проєктної.

Метою статті є висвітлення особливостей упровадження авторського курсу «Технологія проєктування в початковій школі» як засобу фор-

мування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури із проблеми дослідження нами визначено поняття «дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи» як інтегроване утворення розумових і практичних дій, що забезпечують здійснення студентами пошукової діяльності, наявність та сформованість засвоєних способів проведення різноманітних досліджень, ефективно розв'язання нестандартних професійних завдань в умовах модернізації системи загальної початкової освіти та ґрунтуються на знаннях основ дослідницької діяльності, досвіду її організації.

Щоб описати процес формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи, ми маємо визначити, які саме дослідницькі вміння будуть формуватися. Існує кілька класифікацій дослідницьких умінь (Н. Недодатко, О. Рогозіна, М. Фалько й ін.).

Так, М. Фалько визначає такі групи дослідницьких умінь: аналітико-синтетичні й інформаційні (аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати наукову інформацію; здійснювати інформаційний пошук у системі Internet; уміння описувати педагогічні явища; використовувати науковий тезаурус); діагностичні вміння (визначати конкретний предмет діагностики; розробляти діагностичний інструментарій і чітко описувати техніку його використання в педагогічному процесі; уміння самодіагностики рівня готовності до дослідницької діяльності); прогностично-проєктувальні (моделювати педагогічну діяльність; уміння передбачати наслідки педагогічного процесу; прогнозувати шляхи виправлення недоліків); креативно-інноваційні (знаходити нове в педагогічних явищах; робити вибір методичної концепції власної праці; прогнозувати дослідно-експериментальну роботу) [16].

Кожний із видів дослідницьких умінь є складним інтегрованим утворенням, невід'ємними елементами якого вважаються інтелектуальна діяльність та знання. У свою чергу, рівень сформованості цих умінь значною мірою залежить від якості знань, що становлять орієнтовну основу дій. Це буде сприяти здатності діяти у швидко змінюваних умовах, імпровізувати, сміливо і виважено ухвалювати рішення в непередбачуваній ситуації за глибокого усвідомлення своєї відповідальності й обов'язку. Для цього необхідні конструктивні перетворення змісту, форм і методів професійної підготовки у вищій школі, переорієнтація на продуктивність – уміння здійснювати проєктну та дослідницьку діяльність, аналізувати явища навколишньої дійсності на основі гуманістичних культурно-освітніх орієнтацій.

Аналіз наукових досліджень переконав нас у тому, що у структурі дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи варто

виокремити види, які доцільно формувати у процесі професійної підготовки: організаційно-пошукові (науково-дослідницький пошук необхідної літератури й інформації, що в ній міститься, фіксування й унаочнення інформації у вигляді таблиць, схем, діаграм, діагностика рівня готовності до дослідницької діяльності), когнітивно-операційні (володіння мисленнєвими операціями аналізу та синтезу, абстрагування та конкретизації, порівняння, виділення головного), технологічно-проектувальні (планування роботи, створення моделі, вибір методів дослідження й оцінка його результатів), комунікативно-рефлексивні (регулювання та самоаналіз власної організації співпраці з іншими учасниками спільної діяльності, її самооцінка).

Відповідно до визначеної нами структури дослідницьких умінь (організаційно-пошукові, когнітивно-операційні, технологічно-проектувальні, комунікативно-рефлексивні вміння) було розроблено навчально-змістовий ресурс експериментального дослідження. Ним були охоплені низка загальнопедагогічних дисциплін та методик початкової освіти, педагогічна практика й самостійна науково-дослідницька діяльність студентів, участь у роботі гуртків і авторський курс «Технологія проектування в початковій школі», які забезпечували безперервний характер формування дослідницьких умінь в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Коротко розглянемо особливості впровадження авторського курсу як засобу формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Курс «Технологія проектування в початковій школі» упроваджується з метою формування дослідницьких умінь, які становлять основу нашої класифікації: організаційно-пошукових, когнітивно-операційних, технологічно-проектувальних і комунікативно-рефлексивних.

Зміст курсу «Технологія проектування в початковій школі» нами було структуровано за принципами: науковості, системності, взаємодії, освітньої рефлексії, міжпредметності.

Основним ресурсним забезпеченням викладання курсу був уперше розроблений авторський посібник «Технологія проектування в початковій школі» [14].

Його зміст структуровано за трьома змістовими модулями. Кожний із них включає такі позиції: методичні вказівки щодо роботи з модулем, систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти; план викладу лекцій, матеріал для опрацювання практичних та самостійних робіт; питання для самоконтролю, тестові завдання до модульних контрольних робіт.

Методологічні засади та методичний апарат посібника дозволяють поставити навчання на суб'єктну основу, підвищити рівень його персоналізації, що сприяє ефективному досягненню

запланованих результатів відповідно до освітньо-професійної програми, а саме формуванню дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Під час упровадження курсу «Технологія проектування в початковій школі» передбачалася проектна діяльність майбутніх учителів початкової школи у процесі проведення практичних, частково на лекційних заняттях та під час самостійної роботи.

Детальніше розглянемо форми і методи, які впроваджувалися у процесі вивчення курсу «Технологія проектування в початковій школі» та спрямовувалися на формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи (організаційно-пошукові, когнітивно-операційні, технологічно-проектувальні та комунікативно-рефлексивні).

Формування організаційно-пошукових умінь майбутніх учителів початкової школи передбачало виконання студентами таких проектних завдань:

1. Законспекуйте основні положення науково-методичних статей із проблеми становлення методу проектів у педагогічній теорії та практиці, користуючись науково-методичною літературою та журналами («Початкова школа», «Рідна школа», «Учитель початкової школи» та ін.). Доберіть кілька тлумачень поняття «метод проектів», порівняйте їх; виберіть краще, на ваш погляд. Свій вибір обґрунтуйте.

2. Підготуйте наукове повідомлення на одну із запропонованих тем: «Педагогічне проектування: реальність та перспективи», «Значення наукових досліджень у професійній діяльності майбутнього вчителя початкової школи», «Необхідність вивчення досвіду вчителів-новаторів на уроках у початковій школі», «Умови формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи».

3. Упорядкуйте бібліографічний покажчик джерел із проблем використання методу проектів у початковій школі, розміщених у фахових виданнях за останні 5 років. Поясніть, чому саме такі рубрики покажчика ви обрали і таку літературу до них помістили.

Особливістю авторського курсу є комплексний підхід до визначення специфіки індивідуальних завдань, які передбачають: створення творчого проекту (портфоліо) за визначеною темою з метою формування дослідницьких умінь. Зміст індивідуальної роботи наведено в таблиці 1.

Проектна діяльність студентів у межах вивчення авторського курсу «Технологія проектування в початковій школі» спрямовувалася на розвиток усіх груп умінь, а саме: організувати справжню дослідницьку, творчу, самостійну діяльність; використовувати різноманітні методи і форми самостійної пізнавальної та практичної роботи; сприяти інтелектуальному розвитку; встановити ділові контакти між викладачами та студентами.

Таблиця 1

Індивідуальна робота здобувачів освіти з курсу «Технологія проєктування в початковій школі»

ЗМ	Зміст індивідуальної роботи
Змістовий модуль № 1	Створити інтелект-карту на одну із пропонуванних тем: 1. «Педагогічне проєктування: реальність і перспективи». 2. «Дж. Дьюї – основоположник методу проєктів». 3. «Питання класифікації проєктів у дослідженнях У. Кілпатрика». 4. «Ідеї проєктної діяльності в дослідженнях С. Шацького й Е. Кагарова». 5. «Проєктні технології у професійній діяльності педагогів-новаторів».
Змістовий модуль № 2	Створити портфоліо та підготуватись до захисту інформаційного проєкту «Портрет учителя Нової української школи».
Змістовий модуль № 3	Розробити план проєктного тижня для здобувачів початкової школи (тему обрати самостійно).

Результати експериментального дослідження свідчать, що розробка й впровадження протягом навчання на першому (бакалавр) рівні вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» авторського ресурсного забезпечення процесу формування дослідницьких умінь студентів є ефективним засобом формування означених умінь. Детально процес формування відображений у змісті навчальних посібників «Методика трудового навчання та художньої праці» у співавторстві з А. Крамаренко [8], «Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи» у співавторстві з А. Крамаренко [7], «Технологія проєктування в початковій школі» [14], що пройшли тривалу апробацію в Бердянському державному педагогічному університеті й інших закладах вищої освіти України.

Висновки і пропозиції. Результати впровадження авторського курсу у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, застосування різних форм освітньої взаємодії (лекційні, практичні заняття, самостійна й індивідуальна робота), орієнтація на проєктну діяльність і особистісно-професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи в умовах реалізації Концепції НУШ, дають підстави стверджувати, що проєктна діяльність сприяє підвищенню рівня дослідницьких умінь студентів. Дослідницькі вміння забезпечують здійснення студентами пошукової діяльності, наявність та сформованість засвоєних способів проведення різних досліджень, ефективне розв'язання нестандартних професійних завдань в умовах модернізації системи початкової освіти.

На вимогу часу кафедра початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету активно працює над створенням освітнього середовища для майбутніх педагогів у лабораторії початкової освіти, що дає можливість практично підготувати фахівців до роботи в реальних умовах Нової української школи.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне віднести науково-практичне обґрунтування організаційно-ме-

тодичного забезпечення формування готовності майбутніх учителів початкової школи до здійснення проєктної діяльності, порівняльні дослідження формування дослідницьких умінь фахівців початкової освіти в Україні та європейських країнах; формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі проєктної діяльності тощо.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В. Основні напрями оптимізації взаємодії практики і освіти в сучасному українському соціумі. *Вища освіта України*. 2017. № 4. С. 5–12.
2. Державний стандарт початкової освіти. 21.02.2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nps/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
3. Єрмакова І. Підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2011. 20 с.
4. Князян М. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань (на базі вивчення іноземних мов) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Одеса, 1998. 16 с.
5. Концепція Нової української школи. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyiosviti> (дата звернення: 20.08.2018).
7. Крамаренко А., Степанюк К. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи. Бердянськ, 2015. 352 с.
8. Крамаренко А., Степанюк К. Методика трудового навчання та художньої праці. Донецьк, 2011. 302 с.
9. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. Київ, 2011. 112 с.

10. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. Bibik. Kyiv, 2017. 206 s.
 11. Остряньська О. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 259 с.
 12. Попович І. Формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя в університетах Великої Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2018. 25 с.
 13. Проєкт стандарту вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstvaosviti-i-nauki-ukrayini/proektiv-standartiv-vishoyi-osviti> (дата звернення: 18.04.2018).
 14. Степанюк К. Технологія проектування в початковій школі. Донецьк, 2012. 151 с.
 15. Типові освітні програми. 1-2 та 3-4 класи НУШ. Київ, 2019. 240 с.
 16. Фалько М. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2005. 229 с.
-

Stepaniuk K. Author's course "The Technology of Projecting (Designing) within the Primary School" which provided the formation of research skills of first level educators

The article reveals the problem of formation of research skills of the future teachers of Primary school. It is proved that the formation of the mentioned skills it is advisable to realize according to such stages of the professional training of the future teachers of the Primary school: the preparatory, project-research and educational-professional. It is grounded the relevance of the author's educational textbooks (tutorials) for the training of the primary school's future teachers in order of the formation of their research skills.

The content of the course "The Technology of Projecting (Designing) within the Primary School" which is revealed in the educational tutorial, is oriented on the development of different groups of research skills with the help of the performing of tasks with research characteristics, which have different level of complexity.

Within the modern conditions of the implementation of the new content of the education, within the implementation of The Concept of New Ukrainian School the quality of the theoretical and practical training of pedagogues is being considered as the most important factor of the stable and constant development of the country. It causes the increasing of the requirements to the future teacher of the Primary school and the objective necessity of the improvement of the teacher's training. There by there is the important task: to take into account modern methods and technologies which are oriented on the modernization of the education's system according to the requirements of our time, according to the science's achievements, according to the culture and practice.

According to the determined structure of the research skills (organizational-research, cognitive-operational, technological-project, communicative-reflexive skills) we developed the educational-content resource of the experimental research. This resource included some general-pedagogical disciplines and methodic of teaching, pedagogical practice and independent scientific-research activity of students, participation in the creative groups, special course "The Technology of Projecting (Designing) within the Primary School", which provided the continuing studying during the educational process within the higher educational institution.

Key words: special course, institution of higher education, Primary school's teachers, research skills.